

«ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕР ИНСТИТУТЫ» АҚ

ECONOMIC
RESEARCH
INSTITUTE
QAZAQSTAN

ҚАЗАҚСТАННЫҢ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІГІ ЖӨНІНДЕГІ ҰЛТТЫҚ БАЯНДАМА

АСТАНА 2022

МАЗМҰНЫ

Қысқартулар мен аббревиатуралар	3
Алғы сөз	3
Макроэкономика	5
Адами капитал	10
Инновациялар және инфрақұрылым	16
Институционалдық орта	23
Қоршаған орта	30

ҚЫСҚАРТУЛАР МЕН АББРЕВИАТУРАЛАР

АКТ	Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар
АҚШ	Америка Құрама Штаттары
АӨСШК	Азиядағы өзара іс-қимыл және сенім шаралары жөніндегі кеңес
БАҚ	Бұқаралық ақпарат құралдары
ҒЗТКЖ	Ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстар
ЕЕСҚ	Еуропалық еркін сауда қауымдастығы
ЕО	Еуропалық одақ
ЖІӨ	Жалпы ішкі өнім
ЖЭК	Жаңартылатын энергия көздері
ИЫҰ	Ислам ынтымақтастығы ұйымы
КЕАҚ	Коммерциялық емес акционерлік қоғам
ҚР ҰСБ	Қазақстан Республикасының Ұлттық статистика бюросы
МСАҚ	Медициналық-санитарлық алғашқы көмек
СҚП	Сатып алу қабілетінің паритеті
ТБИ	Тұтыну бағаларының индексі
ТЖКБ	Техникалық және кәсіптік білім беру
ШЫҰ	Шанхай ынтымақтастық ұйымы
ЭЫДҰ	Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы

АЛҒЫ СӨЗ

Пандемия басталғаннан бері барлық елдердің экономикалары денсаулық сақтау дағдарысына, одан кейінгі экономикалық дағдарысқа және геосаяси тәуекелдің салдарына бейімделуге мәжбүр болды.

Бүкіл әлемде құқық үстемдігі мен экономикалық бостандықты қамтамасыз ету бойынша ахуал нашарлай түсуде, цифрлық қылмыстармен байланысты тәуекелдер саны артып келеді, инновациялық экожүйелердің жұмыс істеу тиімділігі төмендеді, адам әлеуетінің даму қарқыны баяулады.

Пандемия әлемді айналмалы экономикадан алшақтатып, пластикті пайдалануды және қалдықтарды ұтымсыз басқаруды күрт арттырды, өйткені әлем өндіріс қалдықтарының айтарлықтай өсуіне әкелетін қауіпсіздік шараларын қабылдады.

Бұл жағдайда елдердің бәсекеге қабілеттілігін қаншалықты сақтай алғанын бағалау маңызды.

Осы баяндама Қазақстанның әлемдік рейтингтердегі орнын, оның күшті және әлсіз жақтарын анықтауға арналған.

Заң үстемдігі

Заң үстемдігі бұзылған елдерде 4,4 миллиард адам тұрады. 2022 жылы заңның үстемдігі жақсарғаннан (39%) көп елдерде (61%) әлсіреді. Адамның негізгі құқықтары мен бостандықтарын сақтау елдердің 66%-да төмендеді.

Бүкіл әлемде заң үстемдігін нығайту үшін әлі көп жұмыс істеу керек, бұл сыбайлас жемқорлықты азайтуға,

кедейлік және аурумен тиімді күресуге, адамдарды әділетсіздіктен қорғауға мүмкіндік береді.

Цифрлық бәсекеге қабілеттілік

Бұлтты қызметтерді кеңінен қолдану тенденциясы, бизнес аспектілерінің, төлемдердің, жеке өзара әрекеттестіктің Интернетке ауысуы цифрлық қылмыстармен байланысты тәуекелдердің санын айтарлықтай арттырды.

Бұл ретте білімді қалыптастырудың қуатты орталықтарын құрған және ҒЗТКЖ-ға қомақты қаражат салатын елдердің киберқауіпсіздік саласында әлеуетке көбірек ие.

Бұл тұрғыда елдердің цифрлық бәсекеге қабілеттілігінің тұрақтылығы өзара байланысты екі факторға байланысты.

Біріншіден, жеке тұлғаларға арналған онлайн қызметтердің санын ғана емес, сапасын да арттыру;

Екіншіден, адамдар өздерінің жеке өміріне қол сұғылмаушылықты қорғауда өзін сезінуі керек.

Инновациялар

Пандемия кезінде инновацияларға инвестициялар қарқынды өсуді көрсетті: ҒЗТКЖ-ға жаһандық инвестициялар 2020 жылы 3,3%-ға, тауар белгілерін тіркеуге халықаралық өтінімдер саны 15%-ға, венчурлік мәмілелер саны 46%-ға, ғылыми мақалалар саны алғаш рет 2021 жылы 2 млн-нан асты.

Алайда, инновациялық дамудың болашағы екіұшты, кейбір сарапшылар

еңбек өнімділігін едәуір арттыратын инновациялардың пайда болуы екіталай құбылыс деп санайды, басқалары екі инновациялық толқынға үміт артады:

- сандық технологиялармен негізделген алдағы инновациялық толқын, оның негізінде супер есептеу технологиялары, жасанды интеллект және автоматтандыру жатыр;

- денсаулық сақтау, азық-түлік, қоршаған орта және мобильділікті трансформациялауға бағытталған биотехнологиядағы, нанотехнологиядағы, жаңа материалдардағы және басқа ғылымдардағы жетістіктерге негізделген терең ғылыми инновациялар толқыны.

Әлеуметтік прогресс

2023 жылы әлемде әлеуметтік прогрестің құлдырау қаупі бар. COVID-19 пандемиясы жалғасуда және қазірдің өзінде барлық елдерде адам дамуының кері кетуіне әкелді.

169 елдің 52-сінде әлеуметтік прогрес деңгейінің төмендеуі байқалады. Прогрестің баяулауының басты себебі жеке құқықтардың шектелуі болды.

Үш іргелі шешімге бағытталған саясат ағымдағы жағдайдан шығудың жолы болып табылады:

1. Жаңартылатын энергияға инвестиция салу, пандемия мен төтенше апаттарға дайындықты қамтамасыз ету планетарлық жүктемені жеңілдетеді және қоғамды жаһандық күйзелістермен жақсы күресуге дайындайды.

2. Сақтандыру, күтпеген жағдайлардан қорғаудың мүмкін құралы ретінде.

3. Инновация белгісіз қиындықтарға жауап ретінде.

Экономикалық еркіндік

Экономикалық қызметке көптеген шектеулер әлемдік экономикаға зиян келтіріп, көптеген елдердің экономикалық еркіндігін қысқартты. 177 елдің 34-і ғана «еркін» немесе «негізінен еркін» болып табылады. Бұл елдерде жан басына шаққандағы табыспен өлшенетін өмір сүру деңгейі басқа елдерге қарағанда 3 есе және «еркін емес» экономикалардың орташа табысынан 7 есе дерлік жоғары.

Даму деңгейіне қарамастан, елдер салықтарды азайтуға, нормативтік-құқықтық базаны рационализациялауға, үлкен бәсекелестік үшін экономиканы ашуға және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күреске бағытталған саясат арқылы экономикалық еркіндікті кеңейту бойынша қадамдар жасай отырып, өздерінің экономикалық өсуін арттыра алады.

Экологиялық тиімділік

Пандемиядан туындаған экономикалық және әлеуметтік толқулар тұрақты дамуға қол жеткізу мәселесін күшейтуді жалғастыруда.

Денсаулық сақтау жүйелерінің жеке қорғаныс құралдарына тәуелділігі пандемия басталғаннан бері 8 миллион тонна пластикалық қалдықтардың пайда болуына әкеліп соқтырды, сондай-ақ 25 мың тоннадан астамы мұхитқа түсті.

Дүние жүзінде тұрмыстық қатты қалдықтардың 50%-дан сәл астамы экологиялық тәуекелдерді, соның ішінде судың ластануы мен парниктік газдар шығарындыларын азайтатын әдістермен жойылады.

Жер шарындағы халықтың 99%-дан астамы әлі де қауіпті ауамен тыныс алады. Озон мен тұрмыстық қатты отынның әсерін азайтудағы тұрақты, бірақ баяу прогреске қарамастан, әлем бөлшектердің әсерін азайтуда айтарлықтай жетістіктерге жете алмады (PM2.5). Сол сияқты, күкірт

диоксиді (SO₂), азот оксиді (NOX), көміртегі тотығы (CO) және ұшпа органикалық қосылыстар сияқты басқа зиянды ластаушы заттардың әсері аздап жақсарды.

Жер шарындағы халықтың шамамен 25%-ы қауіпті су ішеді, 3,6 миллиард адам ағынды суларды тазарту сияқты негізгі санитарлық қызметтерге қол жеткізе алмайды.

Адами капиталды тиімді басқару, қаржыландыру және адами капиталды дамыту елдер экономикаларының тұрақтылығын арттыру үшін маңызды.

МАКРОЭКОНОМИКА

❖ Түйіндеме

Макроэкономикалық тұрақтылықты қамтамасыз ету – баға деңгейінің, ұлттық валютаның тұрақтылығын, бюджеттің қолайлы тапшылығын қамтамасыз ететін экономикалық өсудің қажетті шарты.

Тұрақтылық елдің бәсекеге қабілеттілігінің негізі ретінде инвесторларға болашақ артықшылықтарды анықтауға мүмкіндік береді.

❖ Ағымдағы жағдай

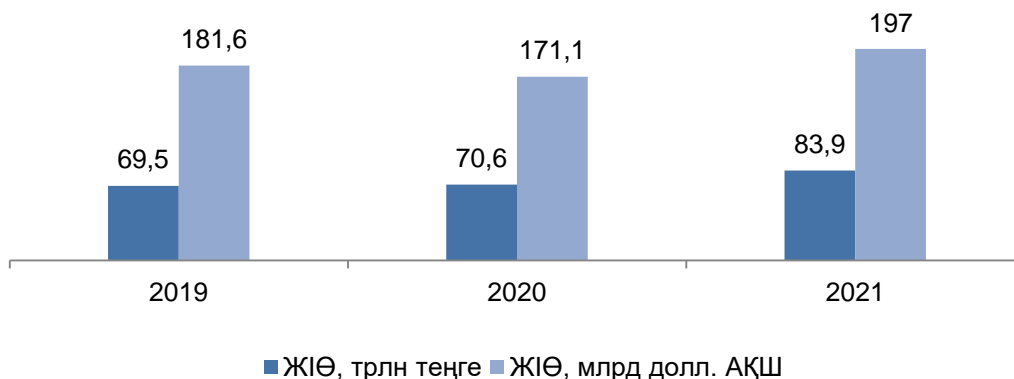
2021 жылы дағдарысқа қарсы шараларды іске асыру және карантиндік шектеулерді азайту нәтижесінде елдің

Соңғы жылдары елдердің экономикалық дамуы әртүрлі сын-қатерлердің әсерімен қатар жүруде.

Пандемиядан айығып үлгермеген елдер азық-түлік дағдарысын, жеткізілімдердегі кідірстерді және инфляцияның барлық жерде өсуін тудырған геосаяси тәуекелдерге тап болды.

ЖІӨ 83,9 трлн теңгеге дейін өсті, бұл номиналды өсімге теңгемен 18,8%-ға және доллармен 15%-ға сәйкес келеді.

2019-2021 жылдардағы ағымдағы бағалардағы ҚР ЖІӨ динамикасы

ЖІӨ құрылымында тауарлар өндірісі саласындағы өсім 2021 жылы 3,6%, қызметтер 4%-ды құрады.

Өңдеу өнеркәсібінде 4,7%-ға (машина жасауда, фармацевтикада, металл және пластмасса бұйымдарында және т.б. өндірістің ұлғаюы), тау – кен өндіру өнеркәсібінде – 1,9%-ға, құрылыста –

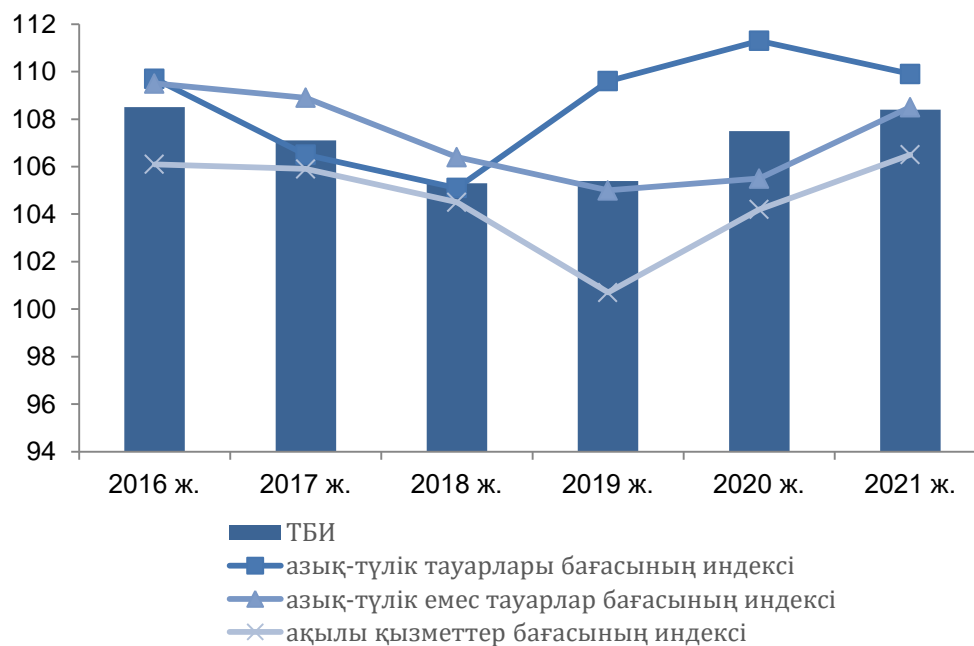
8,3%-ға (17,1 млн шаршы метр тұрғын үй пайдалануға берілді) өсу байқалады.

Өсімдік шаруашылығы өнімдерін өндіру көлемінің 6,6%-ға төмендеуі ауыл шаруашылығы өнімдерінің/қызметтерінің жалпы өндірісінің 2,3%-ға төмендеуіне әкелді.

Қазақстан үшін инфляцияның өсуі маңызды сын болды. 2017-2018 жылдардағы тұрақты төмендеуден кейін инфляция қарқын ала бастады және 2021 жылы 8,4%-ды құрап, 2016 жылғы деңгейге оралды. ТБИ динамикасына негізгі үлес 2018 жылдан бері қарқынды өсіп келе жатқан азық –

түлік тауарлары бағасының индексі болды, ол 2020 жылы 113% жоғары мәніне жетіп, 2021 жылы үрдісті 109,9%-ға дейін төмендетті. Азық-түлік емес тауарлар мен ақылы қызметтер бағасының индексі де 2019 жылдан бері тұрақты өсті.

Тұтыну бағаларының индексі (өткен жылдың желтоқсанына дейінгі кезеңнің соңында % - бен)

❖ Бәсекелес артықшылықтар

Бензин мен электр энергиясының қол жетімді бағасы, сондай-ақ мегаполисте арзан өмір сүру басқа елдермен салыстырғанда елдің бәсекелестік артықшылығы болып табылады. Бұл артықшылықтар дағдарыс жағдайында да жылдан жылға сақталды. Сонымен

қатар, өмір сүру құнының индексі бойынша жағдай 2022 жылы бағаның күрт өсуіне, оның ішінде мегаполисте тұрғын үйді жалға алу бағасының артуына байланысты күрт өзгеруі мүмкін.

«Макроэкономика» бағыты бойынша күшті жақтар

Бензин бағасы
(А-95)

1
орын

Өмір сүру құнының индексі,
ірі қалалардағы тұтыну қоржынының индексі

2
орын

Өнеркәсіп үшін электр
энергиясының құны

1
орын

Қазақстан 2021 жылы бензиннің бір литрі үшін 0,48 АҚШ доллары мөлшерінде ең төмен бағасы бар ел болып келіп, 63 елдің арасында көш бастап тұр (IMD рейтингі). Бұл ретте Малайзияда Қазақстанмен бірдей бағаға байланысты бірінші орынды иеленеді. Бұл баға елдер бойынша орташа мәннен төмен, ол 1,13 АҚШ долларын құрайды. Бұл ретте бір литр бензин үшін бағасы 2,02 АҚШ доллары болатын Нидерланды соңғы орында тұр. Сонымен қатар, Қазақстан Ботсвана және Оңтүстік Африкамен бірге тұтыну себетінің индексі мен тұрғын үйдің қолжетімділігі бойынша арзан үш елдің

❖ **Әлсіз жақтары**

Инфляцияның жоғары деңгейі, азық-түлік тауарларына қомақты шығыстар, еңбек өнімділігінің төмендігі, негізгі капиталды және инвестициялық активтерді жинақтау проблемалары Қазақстанның басқа елдермен салыстырғанда әлсіз жақтары болып

қатарына кіреді (өмір сүру құнының индексі Нью-Йорк қаласында – 100, ал Алматы қаласында – 50,9).

Энергия өндіруші ұйымдар тобы үшін шекті тарифтер негізінде есептелген өнеркәсіптік кәсіпорындар үшін электр энергиясының төмен бағасы (вКт/сағ-қа 0,02 АҚШ долл.) үшінші жыл елді 63 елдің арасында көшбасшы ретінде тұрақты ұстап отыр. Бұл ретте Қазақстаннан кейін орналасқан Норвегияның бағасы да осындай.

Ең жоғары баға Кипрде белгіленді – кВт/сағ-қа 0,210 АҚШ долл. және сәйкесінше рейтингте соңғы орын алды.

табылады, бұл тиісінше елдің бәсекеге қабілеттілігін төмендетеді.

Қазақстандағы тұтыну бағаларының деңгейін 2020 жылғы 6,8%-дан 2021 жылы 8%-ға дейін арттыру елді 63 елдің арасында аутсайдерлер қатарында

ұстады (IMD рейтингі). Бұл ретте келесі үш елде инфляция деңгейі жоғары:

- Түркия – 19,6%
- Аргентина – 48,41%
- Венесуэла – 1 588,5%

Дефляция бар және инфляциясы төмен келесі елдер көш бастап тұр:

- Бахрейн – (-)0,61%
- Жапония – (-)0,26%
- БАӘ – 0,19%

Сонымен қатар, Қазақстанда азық-түлік тауарларына (халықтың жалпы тұтыну шығыстарынан) жұмсалатын шығыстардың жоғары үлесі байқалады, бұл бірнеше жыл 40%-дан жоғары ғана емес, сонымен бірге жыл сайын өсіп, 2021 жылы 48,49%-ды құрады.

Ал 63 елдің орташа мәні 20%-дан аз және 2021 жылы 17,58%-ға дейін төмендеді (2020 ж. – 18,82%). 63 елдің тек 2 елінде азық-түлік тауарларына жұмсалатын шығыстардың үлесі 40%-дан жоғары екенін атап кеткен жөн – бұл Қазақстан мен Филиппиндер

(41,46%). Бұл ретте шығыстардың ең аз үлесі бойынша АҚШ (6,47%), Сингапур (6,9%), Ирландия (8,45%) сияқты елдер көш бастап тұр.

Сонымен қатар, 2022 жылдың қорытындысы бойынша бұл жағдай бүкіл әлемде азық-түлік бағасының күрт өсуіне байланысты түбегейлі өзгеруі мүмкін. Мәселен, ФАО деректеріне сәйкес азық-түлік бағасының индексі (азық-түлік тауарлары себетінің халықаралық бағасының қозғалысын көрсетеді) 2022 жылғы қарашада 144,9 тармақты құрады (2021 ж. – 125,7).

Ал Қазақстанда ҚР ҰСБ деректері бойынша азық-түлік тауарлары бағасының индексі 119,5%-ды құрады (2022 жылғы қыркүйек 2021 жылғы желтоқсанға).

2020 жылдың қорытындысы бойынша Қазақстандағы инвестициялық активтер портфелінің (-)6,71 млрд АҚШ долл. көлеміндегі теріс мәні елді 63 елдің арасында аутсайдерлер тізіміне енгізді (IMD рейтингі). Сонымен қатар, келесі елдердің де теріс мәндері байқалады: Чили (-5,38 млрд АҚШ долл.), Польша (-4,28 млрд АҚШ долл.), Аргентина (-2,22 млрд АҚШ долл.), Перу (-0,9 млрд АҚШ долл.), Литва (-0,38 млрд АҚШ долл.), Иордания (-0,03 млрд АҚШ долл.), Румыния (-0,02 млрд АҚШ долл.).

Инвестициялық активтер портфелі бойынша келесі елдер көш бастап тұр:

- Ирландия – 268,67 млрд АҚШ долл.
- АҚШ – 220,02 млрд АҚШ долл.
- Германия – 214,68 млрд АҚШ долл.

Негізгі капиталдың жалпы жинақталуының (2015 жылғы тұрақты бағамен) 2019 жылғы 12,07 трлн теңгеден 2020 жылы 12,05 трлн теңгеге дейін төмендеуі байқалады, бұл ел позицияларының 2 орыннан 52 орынға (IMD рейтингі) күрт төмендеуінің салдары болды.

Негізгі капиталдың жалпы жинақталуының нақты өсуі, өзгер. %, ұлттық валютада тұрақты бағамен

Негізгі капиталдың жалпы жинақталуының нақты өсуі бойынша Перу (34,91%), Аргентина (32,90%), Греция (19,61%) сияқты елдер көш бастап тұр, соған қарамастан олардың бәсекеге қабілеттілік деңгейі 43 орындағы Қазақстаннан қарағанда төмен (IMD рейтингінде Перу – 54-орын; Аргентина – 62-орын, Греция – 47-орын).

❖ Тұжырымдар

2021 жыл әлемнің аяққа тұруы үшін үлкен үміт жылы болды. Covid-19 қарсы әртүрлі вакциналардың дамуы бұған үміт берді. Вакциналардың таралуы бүкіл әлемде экономикалық өрлеуге әкелді.

2020 жылы ЖІӨ өсімі негізінен көптеген елдерде, соның ішінде Қазақстанда теріс болғанымен, 2021 жылы оң экономикалық өсім байқалды.

Сонымен қатар әлемде инфляциялық қысым күшейе түсті. Қазақстанда инфляция деңгейінің өсуі, азық-түлік

Сонымен қатар, 2020 жылы төмендегеннен кейін 2021 жылы 57 317 АҚШ долларынан 57 463 АҚШ долларына дейін аздап өскен еңбек өнімділігінің деңгейін атап өткен жөн, нақты өсім 0,26%-ды құрады.

Бұл ретте 2019 жылы нақты өсім 3,31% құрады. Бұл Қазақстанның 63 ел арасындағы позициясының 7-ден (2019 жылғы деректер) 51-орынға (2021 жылғы деректер) күрт төмендеуіне алып келді. Қазақстанның жалпы еңбек өнімділігі (СҚП бойынша) Малайзия деңгейінде (60 273 АҚШ доллары), Болгария (49 443 АҚШ доллары), Иордания (48 402 АҚШ долл.) және т. б. сияқты елдердің деңгейінен жоғары болып тұр.

тауарларына жұмсалатын шығыстар үлесінің өсуі елді одан әрі аутсайдерлер тізіміне жылжытты. Негізгі капиталға инвестициялар өсімінің төмендеу үрдісі де елдің әлсіз жақтарының бірі болып табылады.

Осыған қарамастан, ел өзінің бәсекелестік артықшылықтарын бензиннің, электр энергиясының қол жетімді бағасымен, басқа елдермен салыстырғанда өмір сүру құнының индексімен сақтауда.

АДАМИ КАПИТАЛ

❖ Түйіндеме

Медициналық қызметтердің сапасын жақсарту, сапалы білім беру, жұмыс орындарын құру және кәсіби дағдыларды үйрету арқылы адами капиталға инвестиция салу әлеуметтік әділеттілікті нығайтудың және экономикалық өсуді қамтамасыз етудің

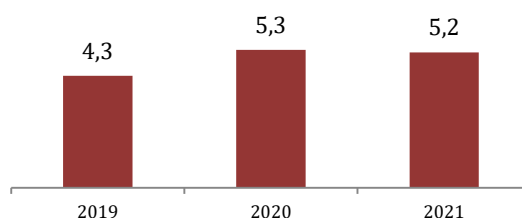
❖ Ағымдағы жағдай

Қазақстанның басым міндеті кедейлік деңгейін төмендету және халықтың табысын арттыру болып табылады. Бұл үшін жұмыспен қамтуды және кәсіпкерлікті дамыту, денсаулық сақтау және білім беру қызметтерінің қолжетімділігін арттыру, халықтың әлеуметтік осал тобын қолдау мақсатында жағдайлар жасалуда.

негізгі шарты болып табылады. Пандемия, климаттың өзгеруінің салдары және өңірлік пен жергілікті қақтығыстар адами капиталды қалыптастырудағы соңғы онжылдықта қол жеткізілген прогреске қауіп төндіреді.

Қабылданған шаралар елдегі кедейлік деңгейінің айтарлықтай төмендеуіне ықпал етті – табысы ең төменгі күнкөріс деңгейінен төмен халықтың үлесі соңғы 20 жылда тоғыз есеге төмендеді, бұл ретте пандемия жағдайында бұл көрсеткіш 2019 жылғы 4,3%-дан 2021 жылы 5,2%-ға дейін өсті.

Табысы ең төменгі күнкөріс деңгейінен төмен халықтың үлесі, %

Пандемия денсаулық сақтау жүйесіне үлкен қысым көрсетіп, денсаулық сақтау қызметтерінің қолжетімділігіне және медициналық көмектің сапасына теріс әсер етті.

МСАК ұйымдарының шамадан тыс жүктелуі, медициналық кадрлар мен препараттардың жетіспеушілігі, стационарлардың инфекциялық бөлімшелерге бейінделуі, жоспарлы медициналық көмек көрсетуді уақытша тоқтату өлім-жітімнің, атап айтқанда ана мен бала өлім-жітімінің өсуіне әкелді.

 57,7%
2021 жылы халықтың медициналық қызметтердің сапасы мен қолжетімділігіне қанағаттану деңгейі

Білім беру саласында балаларды мектепке дайындау және олардың біліктіліктері мен дағдыларын дамыту мақсатында мектепке дейінгі білім берумен қамтуды ұлғайту жөнінде шаралар қабылдануда. Бүгінгі таңда 3-6 жастағы балаларды қамту 99%-ды, 2-6 жастағы балаларды қамту 88,4%-ды құрайды. 2007 жылдан бастап Қазақстан PISA халықаралық зерттеуіне қатысады. PISA-2018 шеңберінде Қазақстан зерттеу өлшемшарттары бойынша өз позициясын төмендетті және ЭЫДҰ елдерінің орташа мәнінен едәуір артта қалды.

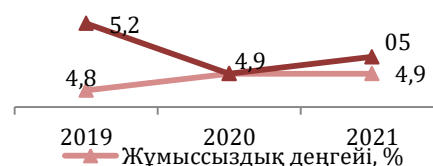
	PISA-2015	PISA-2018
математика	460	423
оқу	427	387
жаратылыстану	456	397

Пандемия әлемдік еңбек нарығында да, ұлттық нарықта да үлкен өзгерістерге әкелді. Дегенмен, жұмыссыздар мен өзін-өзі жұмыспен қамтығандарды жұмыспен қамтуға жәрдемдесу, еңбек ресурстарының ұтқырлығын арттыру және жұмысқа орналастыру бойынша бірыңғай цифрлық алаң құру жұмыссыздықты төмен деңгейде ұстауға мүмкіндік берді.

ТЖКБ саласында әлеуметтік осал санаттарды қоса алғанда, жастарды интеграциялауға, оқытуға және еңбек нарығына шығуға бағытталған «Барлығына арналған тегін ТЖКБ» жобасын іске асыру жалғасуда.

Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру жүйесін жаңғырту саласында айтарлықтай прогреске қол жеткізілді. Бұл QS World University Rankings рейтингінде еліміздің жоғары оқу орындарының өкілдігінің артуымен расталады: 2021 жылы QS WUR рейтингіне 14 жоғары оқу орны кіреді, оның ішінде топ-200-ге 1 жоғары оқу орны (әл-Фараби атындағы ҚазҰУ) кірді, 6 жоғары оқу орны рейтингте айтарлықтай ілгеріледі.

Жастарды жұмыспен қамтуға ерекше көңіл бөлінеді. Сонымен қатар, 15-24 жас аралығындағы жастардың шамамен 5% - ы еш жерде жұмыс істемейді және оқымайды.

❖ Бәсекелестік артықшылықтар

Қазақстанның халықаралық рейтингтерге қатысушы басқа елдермен салыстырғанда бәсекелестік артықшылықтары негізінен білім беру,

жастардың жұмыссыздығы және тамақтану деңгейі саласындағы көрсеткіштер болып табылады.

«Адами капитал» бағыты бойынша күшті жақтары

Қазақстан 63 елдің ішінде (IMD рейтингі) сәйкесінше 99% және 97% құрайтын 15 жастан асқан сауатты халықтың үлесі бойынша және жоғары білімі бар 25-34 жас аралығындағы халықтың үлесі бойынша көшбасшылық позициясын жалғастыруда. ТЖБ, жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімнің қолжетімділігі 25-64 жас аралығындағы орта кәсіптік, жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімі бар әйелдердің үлесі бойынша рейтингтерде озық орындарға ие болуға мүмкіндік берді (IMD рейтингінде және IMD цифрлық рейтингінде 2 орын).

Орта білім беру жүйесінде жоғары гендерлік теңдік байқалады, бұл Қазақстанның 169 ел арасындағы бәсекелестік артықшылығына айналды (Әлеуметтік прогресс индексі).

Қазақстанның тағы бір мықты тұсы – оқушылар санының мұғалімдер санына арақатынасының көрсеткіші, бұл білім беру сапасын жақсартудың оң факторы болып табылады. Бұл ретте 2017-2019 жылдары бір мұғалімге шаққанда 7 оқушыға дейін тұрақты деңгейден кейін 2020 жылы 8,87-ге дейін өсті. Осыған қарамастан, Қазақстан 63 ел арасында көш бастап тұр.

Мемлекеттік шығыстардың 2,19 п.т.-ке ЖІӨ-ге 4,8%-ға (2020 жылғы мәліметтер) дейін ұлғаюы, Қазақстанның позициясын 29 пунктке жақсартуға және 63 ел арасында 33-орынға ие болуға мүмкіндік берді (IMD цифрлық рейтингісі). Білім беру шығындарының жоғары деңгейі бірінші орынды иеленген Ботсванада байқалады – 8,7% (2018 жыл).

«Адами капитал» бағыты бойынша күшті жақтары

Дұрыс тамақтанбау,
халық %-ы

1
орын

Өмір сүру құнының индексі,
ірі қалалардағы тұтыну себетінің индексі, оның ішінде тұрғын үй (Нью-Йорк=100)

2
орын

Жастар арасындағы жұмыссыздық,
жастар арасындағы жұмыссыздардың % (25 жасқа дейін)

2
орын

Қазақстанда аштық проблемасы жоқ, тамақтанбаудың таралуы өте төмен деңгейде қалып отыр – 2,5% (169 ел арасында 1 орын, Әлеуметтік прогресс индексі).

Өмір сүру құнының индексі бойынша Қазақстан көшбасшы орнын Ботсванаға (IMD рейтингі) берді. Сонымен қатар, Қазақстан 50,90 мәнімен арзан елдердің үштігіне кіреді. Ең қымбат елдер Гонконг (126,30), Жапония (116,90) және Швейцария (115,90) болып

❖ Әлсіз жақтары

Қазақстанның халықаралық рейтингтердегі әлсіз жақтары денсаулық сақтау және білім беру

ЖІӨ-дегі денсаулық сақтауға арналған жалпы шығыстар үлесінің төмендеуі және тиісінше Қазақстан позициясының жыл сайын 1 тармаққа нашарлауы рейтингтегі ең соңғы орынға – 63 орынға (IMD рейтингі) әкелді.

табылады, олар сәйкесінше рейтингте төмен позицияларға ие.

Қазақстанның еңбек нарығы саласындағы негізгі бәсекелестік артықшылығы жастар жұмыссыздығының төмен деңгейі болып табылады, ол бойынша ел соңғы жылдары 63 ел арасында тұрақты түрде 2-орынды иеленді (IMD рейтингі). Елдегі жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейі әлемдік деңгейден 4,6 есе төмен.

жүйелерінің көрсеткіштері болды, бұл олардың жұмысында елеулі кідірістерге алып келген пандемияға байланысты.

ЗЫДҰ **8,9%**

ЖІӨ-ден денсаулық сақтау шығындары

Қазақстан **2,9%**

Инфекциялық емес аурулар, атап айтқанда қан айналымы жүйесінің аурулары, әлемнің басқа елдеріндегідей Қазақстанда өлімнің негізгі себептері болып табылады. 2022 жылы 100 мың тұрғынға шаққанда 524,71 өлім мәнімен Қазақстан 169 елдің арасында 145-орында (Әлеуметтік прогресс индексі).

2005 жылдан бастап Қазақстанда күтілетін өмір сүру ұзақтығы (КӨҰ) тұрақты түрде өсті. Алайда, бұл оң динамика бұзылды. БҰҰ деректері бойынша (Адам дамуының индексі) 2021 жылы Қазақстанда КӨҰ 2019 жылмен (73,6 жыл) салыстырғанда 4,2

жылға төмендеп, 69,4 жылды құрады. Қазақстан КӨҰ бойынша ЭЫДҰ елдерінен орташа есеппен 10,5 жылға артта қалып отыр.

Сонымен қатар, 2020 жылғы деректерді пайдаланған IMD деректері бойынша, ағымдағы жылы Қазақстанда 2019 жылмен салыстырғанда КӨҰ 2,2 жылға төмендеді.

Осылайша, 2020 жылы Қазақстан 71,37 жыл мәнімен 63 елдің ішінде 5 елді озды: Филиппин (71,36), Моңғолия (71,1), Үндістан (69,9), Ботсвана (69,8) және Оңтүстік Африка (64,4).

2.1-кірістірме Пандемияның күтілетін өмір сүру ұзақтығына әсері (КӨҰ)

Дүние жүзінде туылу кезіндегі КӨҰ негізінен пандемия салдарынан 2021 жылы 2019 жылғы 72,8-бен салыстырғанда 71,0 жасқа дейін төмендеді.

Пандемияның КӨҰ-ға әсері әртүрлі өңірлер мен елдерде бірдей емес. Орталық және Оңтүстік Азияда, сондай-ақ Латын Америкасы мен Кариб бассейнінде туылу кезіндегі КӨҰ 2019 және 2021 жылдар аралығында үш жылға жуық қысқарды. Керісінше, Австралия мен Жаңа Зеландияда өлімнің кейбір себептері бойынша пандемия кезінде өлім қаупінің төмендеуіне байланысты 1,2 жылға өсті. Боливия, Ботсвана, Ливан, Мексика, Оман және Ресейде туылу кезіндегі КӨҰ 2019 және 2021 жылдар аралығында 4 жылдан астам төмендеді.

World Population Prospects 2022. United Nations

Мектептегі білім беруде балаларды қабылдаудың 99,1%-дан 90,4%-ға дейін төмендеуі Қазақстан позициясының 59 пунктке – 169 ел арасында 47 орыннан 106 орынға дейін күрт төмендеуіне

әкелді (Әлеуметтік прогресс индексі). Себебі пандемия жағдайында қашықтықтан оқыту форматына көшу салдарынан 6 жасар балалардың барлығы 1-сыныпқа түспеген.

Пандемия студенттердің академиялық мобильділігіне да кері әсерін тигізді – халықаралық сапарлар мен алмасу бағдарламалары тоқтатылды. Шетелдік студенттер ағыны бойынша Қазақстан 60 елдің ішінде 58-орынға ие болды (IMD цифрлық рейтингісі).

БАӘ

22,29 1000 адамға
1-орын

Қазақстан

-3,6 1000 адамға
58-орын

Кипр

-14,85 1000 адамға
60-орын

❖ Тұжырымдар

Әлемнің көптеген елдерінде әлеуметтік прогрестің құлдырауы байқалады. Тарихта алғаш рет әлемдегі адамның жалпы дамуы екі жыл қатарынан төмендеді. Пандемия мұрасы, сондай-ақ климаттың өзгеруіне, экономикалық турбуленттілікке және саяси өзгерістерге байланысты тәуекелдер адам капиталының қалыптасуының баяулауының себептерінің бірі болып табылады.

Денсаулық сақтау саласындағы көрсеткіштер Қазақстанның әлсіз жағына айналды. Пандемия уақтылы білікті көмек алмау, кадрлар мен медициналық жабдықтардың

тапшылығы, жоспарлы қызметтер көрсетуді тоқтата тұру проблемаларын тудырды. Бұл аурушандық пен өлім-жітімнің өсуіне және сәйкесінше халықтың өмір сүру ұзақтығының төмендеуіне әкелді.

Пандемияның білім беру саласына кері әсерін тигізгеніне қарамастан, Қазақстан білім беру жүйесінің көптеген көрсеткіштері бойынша озық позицияларды сақтап қалды. Бірнеше жыл бойы халықтың сауаттылығы, жоғары білімнің қолжетімділігі, гендерлік теңдік және әйелдердің білімі елдің бәсекелестік артықшылығы болып қала беруде.

ИННОВАЦИЯЛАР ЖӘНЕ ИНФРАҚҰРЫЛЫМ

❖ Түйіндеме

Пандемияға қарамастан ҒЗТКЖ және инновациялық қызметті ынталандыратын басқа да салаларға инвестициялардың өсуі жалғасты. Алайда олардың одан әрі тұрақтылығы белгісіз болып қалуда, өйткені әлем жаңа қиындықтарға тап болуда. Қаржы ресурстарының шектеулілігі және олар

үшін бәсекелестіктің күшеюі жағдайында инновация мен өнімділік арасындағы байланысты белгілеу маңызды.

Өнімділікті арттыру және өмірді жақсы жаққа өзгерту үшін цифрландыру мен ғылымның әлеуеті зор.

❖ Ағымдағы жағдай

Инновациялар

Қазақстанның инновациялық және технологиялық даму деңгейі дамудың белгілі бір серпініне ие, алайда әзірге тұрақсыз және шамалы ауқымда. 2021 жылы 2020 жылмен салыстырғанда инновациялық-белсенді кәсіпорындардың үлесі 11,5%-дан

10,5%-ға дейін қысқарды, кәсіпорындар саны 276 бірлікке азайып, 2 960 бірлікті құрады, тауарлардың, жұмыстар мен қызметтердің инновациялық өнімдерінің көлемі 1,7 трлн теңгеден 1,4 трлн теңгеге дейін қысқарды (2019 жылы – 1,1 трлн теңге).

Қазақстандағы 2021 жылғы инновациялық белсенділік деңгейі

2021 жылдың қорытындысы бойынша 28 203 кәсіпорынның тек 2 960 инновацияға ие

2 960

28 203

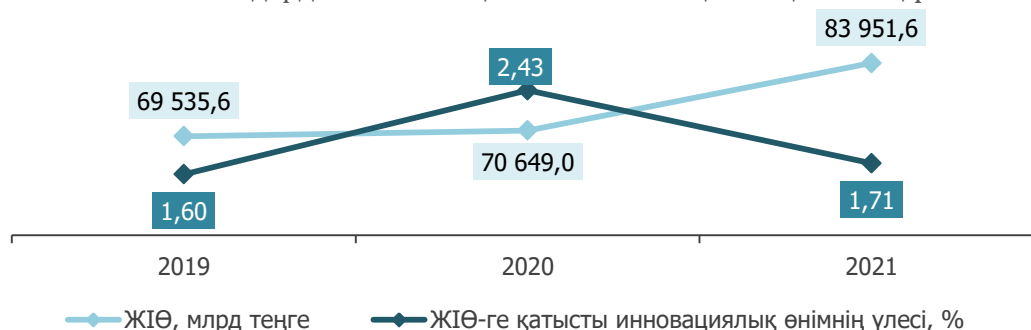
10,5%

2021 жылы Қазақстандағы инновациялар саласындағы кәсіпорындардың белсенділік деңгейі

Салалық бөліністе инновациялық белсенділіктің ең жоғары деңгейі көтерме және бөлшек саудада (24,2%), өңдеу өнеркәсібінде (18,2%) және денсаулық сақтау саласында (16,8%) байқалады. Бұдан басқа, Қазақстанның

Алматы және Астана сияқты ірі қалаларында орналасқан бизнес еліміздің басқа өңірлерімен салыстырғанда инновациялардың жоғары деңгейіне ие.

2019-2021 жылдардағы ЖІӨ-ге қатысты инновациялық өнімнің үлесі

ЖІӨ-дегі инновациялық өнімнің үлесі төмен деңгейде қалып отыр. 2021 жылы оның үлесі 1,71%-ы құрап, өткен

жылмен салыстырғанда 0,72%-ға төмендеді.

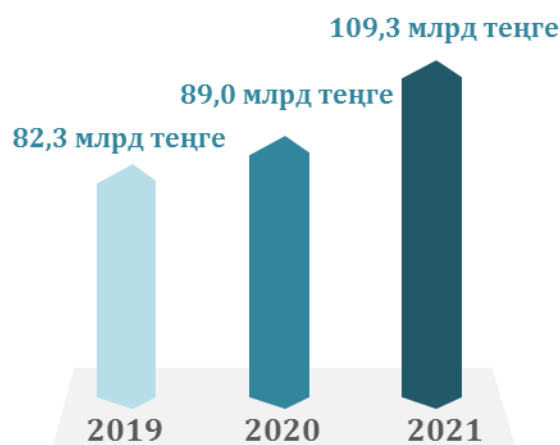
ҒЗТКЖ

ҒЗТКЖ-ға инвестициялар болашақ инновациялардың негізін қалайды. Әлемде орта есеппен ҒЗТКЖ шығындары ЖІӨ-нің 1,93% құрайды (2020 жыл).

жылғы деңгейге қарағанда 22,8%-ға ұлғайып, 109,3 млрд теңгені құрады.

Елдер бөлінісінде ең жоғары шығындар ЖІӨ-нің 5%-дан астамын құрайды (Израильде – 5,44%, Оңтүстік Кореяда – 4,81%, Швецияда – 3,53%, Финляндияда – 2,94%, Жапонияда – 3,26%, Қытайда – 2,40%, Эстонияда – 1,79%).

2019-2021 жылдардағы ҒЗТКЖ-ға ішкі шығындар

Қазақстанда жыл сайынғы өсімге қарамастан ҒЗТКЖ шығындары төмен деңгейде қалып отыр (ЖІӨ-нің 0,13%).

ҒЗТКЖ-ға ішкі шығындардың үлесі

Негізгі үлесті ішкі шығындар алады, олар бойынша соңғы үш жылда оң динамика байқалады: 2021 жылы 2020

Салалар тұрғысынан ҒЗТКЖ-ға жұмсалатын ішкі шығындардың негізгі бөлігі инженерлік әзірлемелер мен технологияларға (40,0%), жаратылыстану ғылымдарына (29%) тиесілі. Ең аз шығындар әлеуметтік (2,8%) және гуманитарлық (6,7%) ғылымдарға жұмсалады, олар сәйкесінше 3 037,1 млн теңгені және 7 300 млн теңгені құрайды.

ҒЗТКЖ саласындағы қызметкерлер мен ұйымдардың саны

Өткен жылмен салыстырғанда 2021 жылы ҒЗТКЖ саласындағы қызметкерлер санының 22 665 адамнан 21 617 адамға дейін төмендеуі байқалғанын атап кеткен жөн, оның 17 092 – зерттеуші мамандар және 2 824 – техникалық персонал. Сонымен қатар, жұмысшылардың 53,6%-ы әйелдер. Қызметкерлердің негізгі бөлігі

Телекоммуникациялар

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар – экономиканың қарқынды дамып келе жатқан саласы. Соңғы үш жылда АКТ шығындары 305,2 млрд теңгеден 443,1 млрд теңгеге дейін ұлғайды. Қазақстанның телекоммуникация секторының басым бөлігін мобильді байланыс және Интернет алады. Мәселен, 2021 жылдың қорытындысы бойынша байланыс қызметтерінің нақты көлемі 1 041,3 млрд теңгені құрады, оның едәуір бөлігін Интернет желісі (39,0%) және

жоғары кәсіптік білім беру секторына тартылған.

Сонымен қатар, ҒЗТКЖ жүзеге асыратын ұйымдардың саны, керісінше, 42 бірлікке өсті (2020 ж. – 396 бірлік). Ұйымдардың негізгі бөлігі Алматы (139) және Астана (90) қалаларында шоғырланған, мұнда қызметкерлердің жалпы саны 12,6 мың адамды құрайды.

ұялы байланыс (26,7%) қызметтері құрайды.

Елде 2 753,6 мың Интернет абоненті және 24 334 мың ұялы байланыс абоненті бар. Компьютер пайдаланушыларының үлесі – 89,2%, Интернет желісін пайдаланушылар – 92,9% құрайды. Бұл ретте қала және ауыл тұрғындары арасында Интернет желісін пайдаланушылардың үлесі бойынша шамалы алшақтық байқалады (94,4% және 90,7%).

ҚР ҰСБ деректері бойынша халықтың цифрлық сауаттылық деңгейі 87,3%-ды құрайды, ал компьютерлік сауаттылық деңгейі 6,6%-ға жоғары – 93,9%.

Сонымен қатар, АКТ қолданушыларының жас құрылымы әртүрлі және негізгі бөлігін 25-74 жас аралығындағы халық құрайды (64,9%).

❖ Бәсекелестік артықшылықтар

Халықаралық рейтингтерге қатысушы басқа елдермен салыстырғанда бәсекелестік артықшылықтар негізінен электр

қуатына қол жеткізу, ұялы байланыс абоненттерінің саны, сондай-ақ әйел зерттеушілер бойынша көрсеткіштер болып табылады.

«Инновациялар және инфрақұрылым» бағыты бойынша күшті жақтары

Электрмен жабдықтауға қол жеткізу
халықтың %

1
орын

Ұялы байланыс абоненттері,
абоненттер саны / 100 адам.

1
орын

Әйел зерттеушілер,
жалпы санының %

3
орын

Қазақстан 169 елдің ішінде көптеген елдермен қатар әлеуметтік прогресс индексіне бірінші орынды иеленуге жеткізген ұялы байланыс абоненттерінің айтарлықтай санына ие (100 адамға 129,38 адам). Алайда, абоненттердің тығыздығы жоғары елдер бар (БАӘ – 100 адамға шаққанда 185,78 абонент, халық саны 9,7 млн адам).

Сонымен қатар, Қазақстанда ұялы телефон арқылы қоңырау шалудың төмен құны IMD рейтингіндегі 63 елмен салыстырғанда елге 5-ші орынға ие болуға мүмкіндік берді. Халықтың электрмен жабдықтауға 100% қолжетімділігі көптеген елдермен қатар

елдің бәсекелестік артықшылықтарының бірі болып табылады (әлеуметтік прогресс индексіне – 1 орын).

Бұдан басқа, зерттеуші әйелдердің салыстырмалы түрде жоғары үлесі (2020 жылы 52,8%) Қазақстанға IMD цифрлық бәсекеге қабілеттілік рейтингінде (63 ел арасында 3 орын) бәсекелестік позицияны қамтамасыз етіп, жалпы рейтингте Қазақстаннан әлдеқайда төмен орналасқан Аргентина (53,05%) мен Венесуэладан (61,43%) ұтылды (IMD цифрлық рейтингінде Қазақстан 36-орынды, Аргентина 59-орынды және Венесуэла 63-орынды иеленді).

❖ Әлсіз жақтары

Телекоммуникация секторына инвестициялардың жеткіліксіз көлемі, ғылымды қажетсінетін және жоғары технологиялық салаларының қосылған құнының және АКТ қызметтерінің экспортының төмен көлемі, сондай-ақ қарақшылық бағдарламалық қамтамасыз етуді пайдалану Қазақстанның әлсіз жақтары болып табылады.

ЖІӨ-нің 14,9% көлемінде ғылымды қажетсінетін және жоғары технологиялық салаларының қосылған

құнымен Қазақстан басқа елдерден едәуір артта қалып отыр (63 елден IMD рейтингінде 60 орын).

Азия-Тынық мұхиты өңірі ғылымды қажетсінетін және жоғары технологиялық салаларының қосылған құны бойынша жоғары технологиялық тауарлардың әлемдік индустриясында мықты орын алады:

- Сингапур – ЖІӨ-нің 85,06%
- Тайвань – ЖІӨ-нің 69,53%
- Жапония – ЖІӨ-нің 56,57%

Қазақстан АКТ қызметтері экспортының (қызметтер экспортның 1,7%-ы) төмен деңгейі басқа елдерден айтарлықтай алшақтыққа әкелді (орташа әлемдік мән – 9,7%).

IMD рейтингінде АКТ қызметтерінің экспорты

АКТ қызметтерінің экспорты бойынша келесі елдер көш бастап тұр:

- Ирландия (49,57%)
- Израиль (45,62%)
- Үндістан (41,30%)

Төмен позицияларды Тайланд (0,78%), Мексика (0,24%), Иордания (0,21%) сияқты елдер иеленді.

Телекоммуникация секторына инвестициялардың төмен көлемі (ЖІӨ-нің 0,13%) Қазақстанды әлсіз позицияларда тұрақты ұстап отыр.

IMD рейтингінде телекоммуникация секторына инвестициялар

Телекоммуникация секторына инвестициялар көлемі бойынша келесі елдер көш бастап тұр:

- Үндістан-ЖІӨ-нің 1,74%
- Моңғолия-ЖІӨ-нің 0,94%
- Колумбия-ЖІӨ-нің 0,77%

Қазақстаннан басқа Люксембург (0,12%) және Венесуэла(0%) төмен позицияларда орналасқан.

Сонымен қатар, 63 елдің ішінде Қазақстан Интернет жылдамдығы (34,08 Мб/с) және сымсыз кең жолақты Интернеттің ену деңгейі (100 адамға 87,7, 56 орын) бойынша аутсайдер елдердің қатарына кіреді.

IMD цифрлық рейтингіндегі Интернеттің орташа жылдамдығы

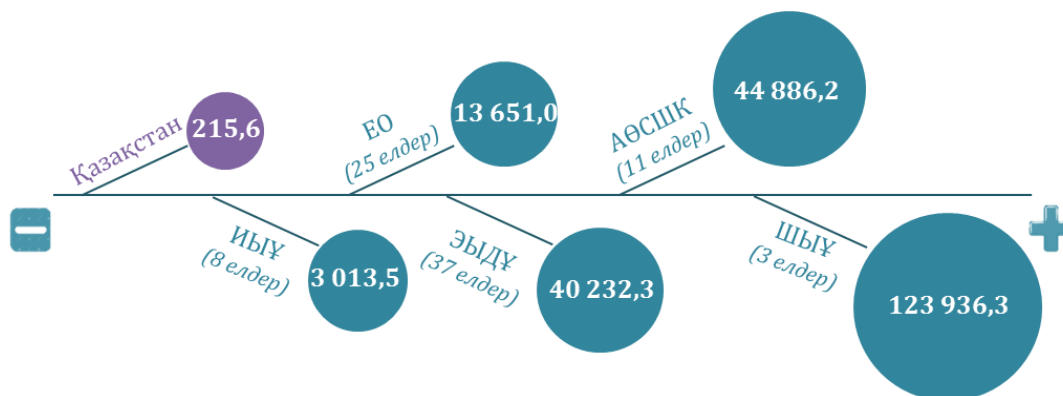

Бұдан басқа, елде лицензияланбаған бағдарламалық қамтамасыз етудің едәуір деңгейін пайдалану (74%) Қазақстанның әлсіз жақтарының бірі болып табылады (IMD цифрлық рейтингінде 63 елдің ішінен 59-орын). Белгіленген қарақшылық бағдарламалардың ең аз саны АҚШ-та – 15%, Жаңа Зеландияда – 16% және Жапонияда – 16%, ал ең көп саны Венесуэлада – 89%, Индонезияда – 83% және Ботсванада – 80% байқалады.

Қазақстандағы ҒЗТКЖ шығындарының төмен деңгейі елді бірнеше жыл қатарынан IMD-де төмен позицияда ұстады. Мәселен, 2021 жылдың қорытындысы бойынша ҒЗТКЖ-ға жалпы шығыстар 215,6 млн. АҚШ долларын құрады. ҒЗТКЖ-ға жоғары шығындар келесі елдерде байқалады:

- АҚШ (720 872 млн. АҚШ долл.)
 - Қытай (353 484 млн. АҚШ долл.)
 - Жапония (165 043, 5 млн. АҚШ долл.)
- ҒЗТКЖ төмен шығындар келесі елдерде:
- Моңғолия (13,4 млн. АҚШ долл.)
 - Кипр (202,4 млн. АҚШ долл.)
 - Қазақстан (215,6 млн. АҚШ долл.)

Қазақстанның мәнін «ҒЗТКЖ-ға арналған жалпы шығыстар, млн АҚШ долл.» көрсеткіші бойынша IMD рейтингіндегі халықаралық бірлестіктердің орташа мәндерімен салыстыру

Қазақстан, Қытай және Үндістан кіретін ШЫҰ елдерінде ҒЗТКЖ шығындарының ең көп мәні

байқалатынын атап кеткен жөн, одан әрі АӨСШК, ЭЫДҰ, ЕО және ИЫҰ орналасқан.

Қазақстанда ҒЗТҚЖ саласындағы кәсіпорындар мен университеттердің ынтымақтастығының жеткіліксіз дәрежесі (Жаһандық инновациялық индексте 117 орын, 3 тармаққа нашарлау) инновациялық дамудың төмен деңгейінің себептерінің бірі болып табылады.

АҚШ көшбасшы орынға ие, онда ынтымақтастық дәрежесі 100-ден 79,6 баллға дейін бағаланған, аутсайдер – 18,7 балл мәнімен Ангола елі.

Жаһандық инновациялық индексте ҒЗТҚЖ саласындағы кәсіпорындар мен университеттердің ынтымақтастық дәрежесі

Елде ғылыми-техникалық журналдардағы мақалалар санының төмендігі байқалады.

Қазақстан 132 елмен салыстырғанда жыл сайын төмен позицияларды иеленеді.

Жаһандық инновациялық индекстегі ғылыми-техникалық журналдардағы мақалалар саны

Ғылыми-техникалық журналдардағы мақалалар саны бойынша жетекші орындарды келесі елдер алады:

- Исландия (ЖІӨ ПОҚ бойынша млрд. АҚШ долларына 0,5)
- Дания (ЖІӨ ПОҚ бойынша млрд. АҚШ долларына 0,5)
- Словения (ЖІӨ ПОҚ бойынша млрд. АҚШ долларына 0,5)

Ғылыми-техникалық журналдарда жариялау саны бойынша төмен позицияларды келесі елдер иеленді:

- Сальвадор (ЖІӨ ПОҚ бойынша млрд. АҚШ долларына 0,5)
- Доминикана (ЖІӨ ПОҚ бойынша млрд. АҚШ долларына 0,5)
- Ангола (ЖІӨ ПОҚ бойынша млрд. АҚШ долларына 0,5)

❖ Тұжырымдар

Инновациялар саласында орасан зор өзгерістер байқалмайды, бұл елдің төмен позицияларымен расталады, бұл ҒЗТКЖ-ға жұмсалатын елеусіз шығындармен, телекоммуникация секторына инвестициялар көлемінің төмендігімен, ғылымды қажетсінетін және жоғары технологиялық салалардың қосылған құнының төмендігімен расталады.

Оның ішінде елдің инфрақұрылым саласында бәсекелестік

артықшылықтары бар көрсеткіштер (ұялы байланыс абоненттерінің саны және электрмен жабдықтаудың төмен құны) оның дамуының сандық құрамдас бөлігін ғана көрсетеді.

Сонымен қатар, инфрақұрылымның сапасын (интернет жылдамдығы, энергоресурстар инфрақұрылымының тиімділігі) сипаттайтын көрсеткіштер бойынша Қазақстан көптеген елдерден артта қалып отыр.

ИНСТИТУЦИОНАЛДЫҚ ОРТА

❖ Түйіндеме

2022 жылы заңның үстемдігі жақсарғаннан қарағанда (39%) көп елдерде (61%) әлсіреді.

Екінші жыл қатарынан көптеген елдер Заң үстемдігі индексінің 7 факторы аясында өз позицияларын төмендетті. Алайда, осы жеті фактор бойынша өскен елдердің пайызы 2021 жылмен салыстырғанда өсті. Пандемияға дейін болған авторитарлық

❖ Ағымдағы жағдай

Институционалдық ортаның сапасын арттырудың негізгі шарттарының бірі бизнес-процестерді автоматтандыру жолымен қамтамасыз етілетін үкімет жұмысының тиімділігі болып табылады.

Жаңа технологияларды қолдану мемлекеттік органдардың клиентке бағдарлануының басым міндетін көрсете отырып, азаматтарға электрондық және мобильді форматта қызмет көрсетуге мүмкіндік береді.

Қазіргі уақытта мемлекеттік қызметтердің стандарттары, регламенттері мен ережелері бірыңғай құжатқа жинақталды. Халыққа және кәсіпкерлерге қызмет көрсету орталықтарында мемлекеттік қызметтер «бір терезе» қағидаты бойынша көрсетіледі, проактивті қызметтер дамуда.

тенденциялар сақталуда. Елдердің 58% - ы үкіметтің өкілеттіктерін тексеру, соның ішінде сот және заң шығарушы органдар мен бұқаралық ақпарат құралдарының қадағалауы қысқарды.

Негізгі құқықтардың кең ауқымды эрозиясы жалғасуда. Адамның негізгі құқықтары мен бостандықтарын сақтау елдердің 66%-ында төмендеді.

Мәселен, 2021 жылы «бір терезе» қағидаты бойынша «Азаматтарға арналған үкімет» МК» КЕАҚ арқылы 667 мемлекеттік қызмет көрсетілді. Мемлекеттік қызметтер тізілімінде көзделген 696 қызметтің 657-сін ұсыну электрондық форматта көзделген.

2021 жылдың қорытындысы бойынша «EGOV MOBILE» АЖ негізгі көрсеткіштері

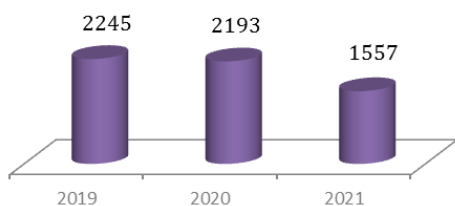
Артық кедергілерді жоя отырып, мемлекеттік қызметтер мен сервистерді алуды оңайлату мақсатында «Мобильді үкімет» ақпараттық жүйесін одан әрі дамыту бойынша жұмыстар жүргізілуде.

2021 жылы «электрондық үкімет» порталының пайдаланушылары «лайк/дизлайк» қою арқылы 115 669 қызметті бағалады (107 220 қызмет оң бағаланды, 8 449 қызмет теріс бағаланды). Осылайша, өз бетінше

Институционалдық ортаның сапасын арттырудың тағы бір маңызды шарты сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатты іске асыру болып табылады.

Жүйелі алдын алу жұмыстарының, қылмыстық процестің үш буынды моделіне көшудің арқасында сыбайлас жемқорлық қылмысының теріс динамикасы байқалады.

Тіркелген сыбайлас жемқорлық фактілерінің саны

Алайда, жалпы статистиканың төмендеуіне қарамастан, сыбайлас жемқорлық қылмыс құрылымында парақорлықтың үлесі жылдан жылға артып келеді. Бұл мемлекеттік аппарат жұмысында бюрократиямен және

Саяси жаңғырту және қоғамдық бақылауды арттыру шеңберінде Әкімшілік рәсімдік-процестік кодекс (ӘРПК) қолданысқа енгізілді.

алынған электрондық қызметтерге қанағаттану деңгейі 92,69%-ды құрады.

Алайда, Мемлекеттік қызмет істері агенттігі жүргізген сауалнаманың (23 817 респондент) қорытындысы бойынша көрсетілетін қызметті алушылардың мемлекеттік қызметтердің сапасы мен қолжетімділігіне қанағаттану деңгейі 75,4%-ды (2020 ж. – 75,1%) құрады.

күрделі рәсімдермен байланысты тәуекелді аймақтардың бар екендігінің белгісі болып табылады.

Еліміздің барлық өңірлерінде (8 мың респондент) жүргізілген элеуметтанулық зерттеу нәтижелері (сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі) 69%-ы пара бермейтінін, 64%-ы сыбайлас жемқорлық деңгейін төмендетуге үлес қосуға дайын екенін көрсетті.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет деңгейін анықтау бойынша сауалнама нәтижелері

ӘРПК және «халық үніне құлақ асатын мемлекет» тұжырымдамасын іске асыру мақсатында «е-Өтініш» ақпараттық жүйесі пайдалануға

енгізілді, ол өтініштерді қарау процестерінің ашықтығын және оңтайландырылуын қамтамасыз етуге, сервистік тәсілді арттыруға, сондай-ақ талдау үшін мүмкіндіктерді кеңейтуге бағытталған.

2021 жылдың қорытындысы бойынша «e-Өтініш» АЖ негізгі көрсеткіштері

✓ **ОМО және ЖАО** барлығы қосылған

✓ **186 мыңнан** астам қолданушы

✓ **667 мың** өтініш өңделді

Өлім жазасын түпкілікті жою туралы заң қабылданды. Алғаш рет ауылдық елді мекендер әкімдерінің тікелей сайлауы өткізілді. Жауапты мемлекеттік лауазымды атқаратын адамдардың тізбесін Адам құқықтары жөніндегі уәкіл толықтырды.

Қоғамдық маңызды мәселелер бойынша азаматтық қоғамның пікірін білдіруге бағытталған қоғамдық

кеңестер арқылы қоғамдық бақылауды дамыту жалғасуда.

2021 жылдың соңындағы қоғамдық кеңестер саны

2021 жылғы әлеуметтік сауалнама нәтижелеріне сәйкес, респонденттердің тек 29,5%-ы қоғамдық кеңестер жұмысының тиімділігін атап өтеді.

Сонымен қатар, қоғамдық бақылау институты жеткілікті құқықтық регламенттің болмауы және деректердің жабықтығы салдарынан азаматтардың шешім қабылдауға тікелей қатысу мүмкіндігін шектейді.

Қазақстан Республикасының 2022 - 2026 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатының тұжырымдамасында да көрініс тапқан бірқатар түйінді проблемалар бар:

- әкімшілік кедергілер;
- екіұшты және дискрециялық нормалар;
- мемлекеттік органдардың ашықтығы жеткіліксіз;
- мемлекеттік басқарудың бизнес-процестерін автоматтандырудағы олқылықтар;

– нақты жағдайларға, өңірлік, салалық және өзге де ерекшеліктерге сүйене отырып, әртүрлі әлеуметтік топтарға олардың құқықтарын, міндеттері мен рәсімдерін қолжетімді және түсінікті түсіндіру стандарттарының болмауы;

– құқықтық базаның, түрлі платформалар мен сатып алу сайттарының бытыраңқылығы;

– активтерді жекешелендіру мен бәсекелестік ортаға берудің мөлдір емес тетігі және т. б.

❖ Бәсекелес артықшылықтар

Қазақстан «Азаматтық сот төрелігі негізсіз кідіруге жатпайды» (Заң үстемдігі индексіде) қосалқы факторы бойынша жоғары позицияны иеленеді, ол азаматтық сот ісін жүргізу жүргізіліп жатқанын және шешімдер уақтылы және негізсіз кідіріссіз шығарылатынын айқындайды.

Айта кету керек, ел Шығыс Еуропа мен Орталық Азия аймағында 4 орында (4/14) және табысы орташадан жоғары елдер арасында 19 орында (19/42).

Қазақстан келісімшарттардың орындалуын қамтамасыз ету бойынша артықшылыққа ие (IMD цифрлық бәсекеге қабілеттілік рейтингі), атап айтқанда, бірінші сатыдағы жергілікті сот арқылы коммерциялық дауды шешуге кететін уақыт пен шығындар, сондай-ақ әрбір экономика сот жүйесінің сапасы мен тиімділігіне ықпал ететін бірқатар озық тәжірибелерді қабылдағанын бағалайтын сот процестерінің сапа индексі бойынша.

«Институционалдық орта» бағыты бойынша күшті жақтары

Азаматтық сот төрелігі негізсіз кідіріске жатпайды

2

орын

Келісімшарттардың орындалуын қамтамасыз ету

4

орын

❖ Әлсіз жақтары

Халықаралық рейтингтердің нәтижелері бойынша институционалдық ортаның тиімділігінің төмендігі мемлекеттік өкілеттіктерді, пікір бостандығын, азаматтық қатысуды мемлекеттік емес тексеру мәселелері бойынша атап өтіледі, олардың теріс динамикасы

2017-2018 жылдардан бастап байқалады.

Бұл ретте алғашқы екі мәселе тәуелсіз БАҚ, азаматтық қоғам ұйымдары, саяси партиялар мен жеке тұлғалардың кек алудан қорықпай үкімет саясатына пікір білдіру және түсініктеме беру мүмкіндігін бағалайды.

«Институционалдық орта» бағыты бойынша әлсіз жақтары (ЗҮИ)

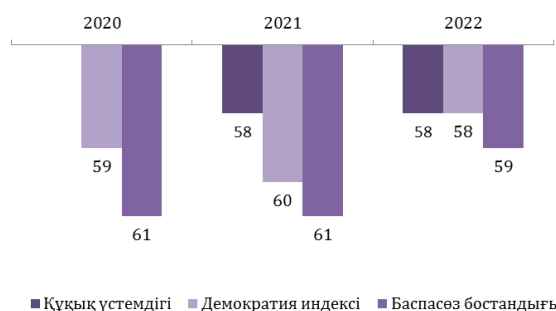

Сондай-ақ, «Ақпарат алу құқығы» субфакторы бойынша жыл сайын төмендеу байқалады (2020 жылдан 2022 жылға дейінгі кезеңде -19 тармақ). Ол мемлекеттік орғанда сақталған ақпаратқа сұраныстардың ақылға қонымды уақыт кезеңінде қанағаттандырылатындығын, ақылға қонымды бағамен және пара төлемей-ақ, берілген ақпараттың орынды және

толық екендігін анықтайды. Ол сондай-ақ азаматтардың ақпарат алу құқығы туралы хабардарлығын бағалайды.

Соңғы 3 жыл ішінде Қазақстан «Құқық үстемдігі», «Демократия индексі» және «Баспасөз бостандығы» (IMD рейтингісі) көрсеткіштері бойынша төмен позицияларды иеленуді жалғастыруда.

«Институционалдық орта» бағыты бойынша әлсіз жақтары (IMD рейтингі)

«Құқық үстемдігі» көрсеткіші бойынша дереккөз ретінде мемлекеттік басқару сапасының «Заң үстемдігі индексі» индикаторы пайдаланылады, ол бойынша Қазақстан 2021 жылдың қорытындысы бойынша да төмен мәнге ие (34,13 перцентиль).

Демократия индексі бес санатқа негізделген: сайлау процесі және

плюрализм, азаматтық бостандықтар, үкіметтің жұмыс істеуі, саяси өмірге қатысу, саяси мәдениет. Еркін және әділ бәсекелестік сайлау өткізу шарты және саяси бостандықтың байланысты аспектілерін қанағаттандыру, әрине, барлық анықтамалардың міндетті шарты болып табылады.

«Баспасөз бостандығы» көрсеткіші БАҚ-тың плюрализмі мен тәуелсіздігін, медиа орта мен өзін-өзі цензураны, заңнамалық базаны, жаңалықтар мен ақпарат өндірісін қолдайтын инфрақұрылымның ашықтығы мен сапасын бағалайды.

Мемлекеттік басқару сапасының индикаторлары бөлінісінде ең төменгі мән (18,84 перцентиль) «Халықтың пікірін есепке алу және мемлекеттік

органдардың есептілігі» индикаторы бойынша белгіленеді. Бұл Freedom House дереккөзінің жаһандық еркіндік рейтингіндегі төмен мәндерге байланысты (0,15 балл), атап айтқанда саяси құқықтар бойынша. Freedom House деректеріне сәйкес саяси құқықтар шеңберінде бес сауалнама көрсеткіші бойынша төмен балдар белгіленеді.

Саяси құқықтар шеңберіндегі төмен баллмен сауалнамалық көрсеткіштер (Freedom House) (4-тен 0)

Сондай-ақ, Қазақстан Интернет пайдаланушыларының құпиялылығын және олардың заң бойынша деректерін (IMD цифрлық рейтингі) қорғау бойынша төмен позицияны (63 елдің 58-і) алады.

Бұдан басқа, «Жеке қауіпсіздік» қосалқы факторы шеңберінде «Тұлғааралық зорлық-зомбылық» көрсеткіші (Әлеуметтік прогресс индексі) бойынша ел 169 елдің ішінен 121 орында тұр.

Бұл көрсеткіш мезгілсіз өлім салдарынан жоғалған өмір жылдарының және жақсы денсаулығымен байланысты емес жағдайларда өмір сүретін адамдар үшін мүгедектік салдарынан жоғалған салауатты өмір жылдарының қосындысы ретінде есептеледі.

❖ Тұжырымдар

Көптеген елдерде құқық үстемдігін сақтау шеңберінде жағдайдың нашарлауы байқалады. Бұл ретте негізінен теріс динамика Үкіметтің өкілеттіктерін шектеу, азаматтық қатысу, пікір, жиналыстар мен қауымдастықтар бостандығы мәселелерінде байқалды.

Қазақстан азаматтық сот ісін жүргізудегі шешімдердің уақтылығы және коммерциялық дауларды жергілікті бірінші сатыдағы соттар арқылы шешу бойынша басқа елдер арасында көш бастап тұр.

Бұл ретте, пікір мен оларды білдіру, жиналыстар мен қауымдастықтар

бостандығын қорғауды, сондай-ақ үкіметке жүгіну құқығын, қылмыстық сот төрелігі жүйесінің үкіметтен немесе саяси ықпалдан тәуелсіздігін, еркін және әділ бәсекелестік сайлауды өткізуді қамтамасыз етуді, БАҚ тәуелсіздігін, Интернет пайдаланушыларының және олардың деректерінің құпиялылығын қорғауды, сондай-ақ тұлғааралық зорлық-зомбылықты қоса алғанда, азаматтық қатысу тетіктерінің тиімділігі мәселелері институционалдық орта шеңберіндегі неғұрлым осал орындар болып табылады.

ҚОРШАҒАН ОРТА

❖ Түйіндеме

Коронавирус инфекциясынан сақтануға қабылданған қауіпсіздік іс-шаралар өндіріс қалдықтарының алаңдатарлық өсуіне әкелді.

Қоршаған орта үшін де, денсаулық сақтау үшін де ауаның ластануы маңызды мәселе болып қала береді, мұнда оның сапасына экологияның тазалығын тежейтін көптеген факторлар әсер етеді. Таза су болмаса, ауру мен өлім-жітім жер шарының

көптеген аймақтарында жоғары болып қала береді.

Парниктік газдар шығарындыларын азайтудағы жаһандық прогресс көміртегі бейтараптығына қол жеткізу үшін жеткіліксіз. Ол үшін шығарындыларды азайту, көміртекті сіңіргіштерді кеңейту, энергия тиімділігін арттыру және таза энергия инфрақұрылымына инвестиция салу бойынша күш-жігерді екі есе арттыру қажет.

❖ Ағымдағы жағдай

Экономиканың дамуы 98,9%-ға қазба энергия ресурстарын тұтынуға негізделген. Елде әлемдегі ең ірі энергетикалық көмір кен орны бар (оны өндіру құны әлемдегі ең төмен болып табылады).

Қазақстандағы ауылдық елді мекендер мен өнеркәсіп орталықтары арасындағы орасан зор қашықтық ауылдарды газдандыруға мүмкіндік бермейді (аздаған ерекшеліктерді қоспағанда).

АЕМ халқының

41%

тұрғын үйді көмірмен жылытады

Елде жаңартылатын энергетиканы дамыту әлеуеті орасан зор, әсіресе жел, күн және геотермалдық (әлеуеті төмен) энергиялар. Қазіргі таңда Қазақстанда 142 ЖЭК нысаны жұмыс істейді.

43 жел нысаны қуаты - 894 МВт
электр станциялары

Күн сәулесінің 54 нысаны қуаты -
1150 МВт электр станциялары

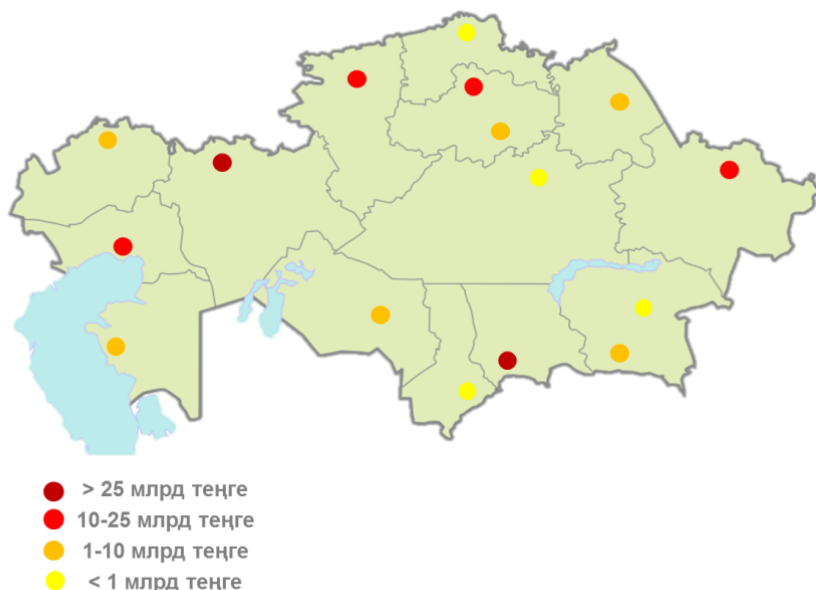
Су электр станцияларының 40 нысаны
қуаты-280 МВт

5 электр станциясының
объектілері қуаты-8 МВт

2021 жылға қоршаған ортаны қорғауға бағытталған инвестициялар (теңгемен)

Өңірлер бөлінісінде қоршаған ортаны қорғау саласына инвестициялардың үлкен үлесі Жамбыл облысына – 52 млрд теңгеден астам, ең аз үлесі Солтүстік Қазақстанға – 4 млн теңге бағытталды. Ағынды суларды тазартуға үлкен сома бөлінеді (31 млрд теңге), ал 8 млрд теңге атмосфералық ауаны қорғауға және климаттың өзгеру проблемаларына бөлінеді.

Бұл ретте 2020 жылы ауаны қорғауға және климаттың өзгеруіне қарсы күреске шамамен 2 есе артық (15,4 млрд) қаражат бөлінді, сонымен қатар қоршаған ортаны қорғаудағы барлық санаттар бойынша 2020 жылы 2021 жылмен салыстырғанда жалпы бөлінген инвестициялар көп (173,6 млрд және 171,1 млрд).

Экологиялық мәселелермен күресуге назар аудармау жаһандық жылу мәселесін күшейтеді, бұл өз кезегінде

биоәртүрлілік пен экожүйелердің жоғалуына әкеледі, сонымен бірге адам денсаулығына қауіп төндіреді.

Климаттың өзгеру фактісін және оның зиянды әсерін қабылдай отырып, Қазақстан қоршаған ортаны қорғау саласындағы негізгі нормативтік құқықтық актілер арқылы, атап айтқанда 2021 жылы бекітілген Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексі шеңберінде шараларды іске асырады. Париж келісімін ратификациялаған Қазақстан көміртегі бейтараптығына қол жеткізуді жоспарлап отыр.

 2060 жылға қарай
Қазақстан парниктік
газдардың нөлдік
теңгеріміне қол жеткізеді

Халық санының өсуіне байланысты қалдықтардың пайда болуы өсуде. 2020 жылы қатты қалдықтардың 54,7%-ы полигондарда көміліп, 24,4% ы одан әрі өңдеу үшін сұрыпталды.

Ағынды суларға қатысты қалалық типтегі қалалар мен ірі кенттерде тазарту құрылыстарымен жеткіліксіз

❖ Бәсекелес артықшылықтар

Қазақстанның халықаралық рейтингтерге қатысушы басқа елдермен салыстырғанда бәсекелес артықшылықтары топырақ

қамтамасыз етілгені байқалады. Қолданыстағы тазарту қондырғыларының жағдайы жабдықтардың жоғары тозуына және көбінесе ескірген технологиялар мен тазарту әдістеріне байланысты қанағаттанарлықсыз.

жамылғысынан көмірқышқыл газы шығарындыларының өсу қарқыны және пестицидтерді тұрақты пайдалану көрсеткіштері болып табылады.

«Қоршаған орта» бағыты бойынша күшті жақтары

Жер жамылғысынан көмірқышқыл газы шығарындыларының өсу қарқыны

1
орын

Пестицидтерді тұрақты қолдану

7
орын

Қазақстан 180 елдің ішінде көптеген елдермен бірге (посткеңестік кеңістік пен Оңтүстік Азия елдерінің көпшілігі) топырақ жамылғысынан CO₂ шығарындыларының өсу қарқыны бойынша 100 перцентиль жинады. 100 перцентиль мөлшеріндегі бағалау елдің 2008-2017 жылдар аралығында топырақ жамылғысы өзгерген кезде көмірқышқыл газының ең аз мөлшерін шығарғанын көрсетеді.

Пестицидтерді тұрақты пайдаланудың көрсеткіші бойынша Қазақстан Дания (6 орын) мен Австрия (8 орын) арасында орналасқан. Көшбасшы ел – Австралия (86,7 перцентиль). Елдер қауіпсіз және жауапты пайдалану шараларын қолдана отырып, пестицидтерді шамадан тыс қолданудың қоршаған ортаға зиянды әсері туралы хабардар.

❖ Әлсіз жақтары

Энергияны тұтынудың жоғары көлемі, суды пайдаланудың әлсіз тиімділігі, CO₂ көмірқышқыл газы шығарындыларының үлкен көлемі, экологиялық келісімдерді орындаудың төмен үлесі, қалдықтарды қайта өңдеудің жеткіліксіз деңгейі Қазақстанның басқа елдермен салыстырғанда әлсіз жақтары болып табылады, бұл тиісінше рейтингтер шеңберіндегі позициясын төмендетеді.

Энергияны тұтыну қарқындылығы бойынша 63 елдің ішінде Қазақстан (ЖІӨ-ның 1000 АҚШ долларына 230 Мтнэ) басқа елдерден едәуір артта

қалды (IMD рейтингінде 62 орын). Бұл ретте өткен жылы осы көрсеткіш бойынша мән 244 Мтнэ құрады. Рейтингтің төмендеуі IMD рейтингінің қатысушы елдерінің көпшілігінде энергия қарқындылығының төмендеуіне байланысты. Тұтынылатын энергия көлеміндегі үлкен айырмашылық Қазақстан мен жетекші елдер арасында анықталды:

- 🇮🇹 Гонконг – 22 Мтнэ
- 🇨🇭 Швейцария – 25 Мтнэ
- 🇮🇪 Ирландия – 30 Мтнэ

Суды пайдалану тиімділігі м³ үшін 7,49 АҚШ доллар мөлшерінде Қазақстан (2019 ж. мәліметтер) аутсайдерлер қатарында орналасқан (IMD рейтингінде 58 орын). Су ресурстарын пайдаланудың жоғары тиімділігі келесі елдерде атап өтілді:

🇱🇺 Люксембург – м³ үшін 1 189,9 АҚШ долл.

🇨🇭 Швейцария – м³ үшін 414,57 АҚШ долл.

🇺🇸 Біріккен Корольдік – м³ үшін 327,91 долл.

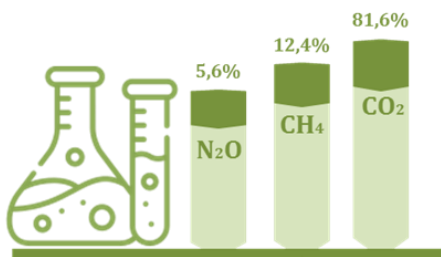
Сонымен қатар, жайылым алаңының батпақты жерлердің жалпы алаңына орташа жылдық шығындарының пропорциясында күрт нашарлауын атап өткен жөн, бұл Қазақстанның Экологиялық тиімділік индексында

позициясының күрт төмендеуіне әкелді. Көптеген елдер 100 перцентиль алды, бұл сулы-батпақты жерлердің жоғалуының мүлдем жоқ екендігін білдіреді.

Экологиялық тиімділік индексінің сулы-батпақты жерлерінің жоғалуы

Қазақстан CO_2 көмірқышқыл газы шығарындыларының қарқындылығы бойынша IMD рейтингісіне қатысушы 63 елден 61-ші орнында орналасқан. Сонымен, отын жағылған кезде CO_2 шығарындылары ЖІӨ-нен миллион АҚШ долларына 1 128,7 тоннаны құрады.

Сонымен қатар, Экологиялық тиімділік индексіне SO_2 шығарындыларының түзетілген өсу қарқыны көрсеткіші бойынша 1-

Қайта пайдалануға жарамды материалдарды өңдеудің әлсіз деңгейі байқалады.

Осылайша, Экологиялық тиімділік индексіне Қазақстан 3,8 перцентиль мәнімен 180 елдің ішінен 170-орында тұр. Осы көрсеткіш бойынша жетекші орындарды келесі елдер алады:

- Оңтүстік Корея - 67,1 перцентиль
- Самоа - 57,6 перцентиль
- Бенин - 56,9 перцентиль

Қайта өңдеу бойынша төмен позицияларды келесі елдер иеленді:

❖ Тұжырымдар

Қазақстанның негізгі міндеті 2060 жылға қарай көміртегі бейтараптығына қол жеткізу болып табылады. Елде ЖЭК пен баламалы энергияны дамыту үшін жеткілікті ресурстар бар.

орыннан 106-ға дейін позицияның күрт төмендеуі байқалды.

Қазақстанның ұлттық парниктік газ шығарындыларының құрылымында жалпы үлесі 99,6%-дан асатын 3 парниктік газ басым екенін атап кеткен жөн. Олардың ішінде:

- 81,6%-ы негізінен органикалық отынды жағу кезінде, сондай-ақ егістік шаруашылығында бөлінетін көмірқышқыл газы (CO_2);
- 12,4%-ы отынды өндіру, тасымалдау, тиеу/сақтау, органикалық қалдықтарды биодеградациялау және етті, сүтті, жүнді және теріні өндіру үшін жануарларды өсіру процестерінде бөлінетін метан (CH_4);
- 5,6%-ы азот оксиді (N_2O).

Сербия - 1 перцентиль

Чили - 1 перцентиль

Бутан – 1,7 перцентиль

Экологиялық келісімдердің әлсіз орындалуы Қазақстанды төмен позицияларда ұстайды (IMD рейтингінде 63 ел арасында 58-орын). Бұл ретте көрсеткішті есептеу үшін жыл сайын 2015 жылғы деректер пайдаланылады.

Агроөнеркәсіптік кешен көрсеткіштері шеңберінде Қазақстан жоғары позицияға ие, бұл адам денсаулығы мен қоршаған ортаға ең аз қауіп төндіретін Ауыл шаруашылығын

тұрақты жүргізу практикасының болуын растайды.

Сонымен қатар, әлсіз жақтары-энергияны тұтынудың жоғары көлемі, суды пайдаланудың төмен тиімділігі,

көмірқышқыл газы CO_2 шығарындыларының үлкен көлемі, экологиялық келісімдердің әлсіз орындалуы, қалдықтарды қайта өңдеудің төмен деңгейі.

«ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕР ИНСТИТУТЫ» АҚ

Ресми сайт:

 www.economy.kz

ERI аккаунттары:

 @ERI_Monitor

 @economic.research.kz

 @economy_kz

 Институт экономических исследований Казахстана

 Economy_kz

 Қазақстан Республикасы,
Астана қ., Темірқазық к-сі 65,
«Экономика үйі»